LIMBAJUL POEZIEI AL LUI CEZAR BALTAG
The language of Cezar Baltag's poetry

Nadejda ALBU
doctorandă, Școala doctorală Științe Umanistice
Universitatea de Stat din Moldova
PhD student, Doctoral School in Humanities
Moldova State University
E-mail: nadina.albu@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2678-5849

CZU:821.135.1-1.09
10.5281/zenodo.7129498

Summary. In this article we analyze Cezar Baltag's poetry from the perspective of literary language. We state with certainty that the poet's language is an ambiguous one, which proposes different possibilities of interpretation, focusing especially on certain literary symbols, such as: the mirror, the threshold, the door, etc. Cezar Baltag, in his poems, creates a link between heaven and earth: mythology, folklore, sensuality, occultism, religion, poetry. The poet builds through deconstructivism, using poetry to interpret and elucidate existence. His poems become a verbal organization corresponding to a spiritual content. His poetry does not present a finality, but a wandering for answers, a search for true identity, a continuous becoming. He recycles the elements of traditionalism through the postmodernist technique of collage and enriches the poetic language with new connotations and emotions.

Keywords: Cezar Baltag, language, poetry, symbol

Poezia presupune un limbaj artistic, prin intermediul căruia poetul transmite emoții, sentimente, trăiri, având o perspectivă preponderent subiectivă. Ea se deosebește de proză prin regulile compoziționale și este supusă presiunilor legate de moda vremurilor, curentele literare, tehnicile compoziționale, modalitățile de expresie. Limbajul are o origine social-istorică şi constituie forma principală de comunicare între oameni. Comunicarea prin limbaj se realizează cu ajutorul limbii. În procesul de comunicare cu ajutorul limbajului, oamenii fac schimb de idei şi se influenţează reciproc. Comunicarea verbală între oameni are loc permanent în activitatea lor profesională și în viaţa cotidiană. Limbajul literar este cel care face uz și de sensul figurat al cuvântului. Acesta este creație, limba ficțiunii care are capacitatea să instaleze o nouă realitate. Este semnificativ și dezvoltă la maximum, prin sensuri și simboluri, posibilitățile semnificative ale limbii.

Deși e mai puțin cunoscut pentru cititorul de azi, poeziile lui Cezar Baltag rezistă eroziunii vremii și schimbărilor paradigmatice. Această calitate se datorează inclusiv facturii intelectualist-metafizice a poeziei sale. Cezar Baltag reușește să-și înjghebeze un stil personal, după câteva volume de un manierism aproape sufocant pe alocuri, culminând cu *Madona din dud.* Cele mai reușite poezii ale sale, scrise într-un mod aerisit, apar începând cu volumul „Unicorn în oglindă", cu precădere însă în excepționala plachetă *Dialog la mal*.

Poeziile lui Cezar Baltag aparțin tehnicii versului „alb". Lipsite adeseori de semne de punctuație, în cantități mici, bine dozate, cuvintele lui își dovedesc forța, chiar dacă, acest poet rămâne tributar paradigmei neomoderniste în care a crescut – având însă tăria de caracter să nu se reprofileze la prima bătaie de vânt (spre deosebire de alți colegi de generație, gen Anghel Dumbrăveanu, care rareori reușesc să facă o tranziție autentică înspre „postmodernismul" optzecist/textualist). Cezar Baltag și-a trăit poezia așa cum și-a trăit viața: o viață pasionată, luminată de nevoia de înțelegere, de a se înțelege pe sine și, în acest fel, de a înțelege lumea în care trăia. Nu printr-o explozie de trăire existențială și de ardere permanentă, ci prin conectare la ritmurile

universului, la mit, la folclor, la legendă și interpretare, până la etimologia care îi oferă adesea puncte de plecare pentru lanțuri de metafore mai puțin izbitoare în poezia lui htonică, cât în eseurile lui strălucitoare: eseurile luminează poezia lui și îl explică pe el însuși.

Limbajul poetic al lui Baltag este ambiguu, deschide posibilități de interpretare, iar în acest sens, devine necesar efortul de descifrare a sensului. În opera sa, M. Nițescu menționează: „Deși foarte modern, limbajul poeziei sale refuză pura literalitate și cultivă simbolul ori sugestiile simbolului, care îi dau un aer hieratic."[1]

Oglinda, simbol des întâlnit în opera lui Baltag, scoate în evidență căutarea de sine a poetului care este conștient de păcatele, slăbiciunile, viciile sale. Conform dicționarului de simboluri, „oglinda nu are drept funcție reflectarea imaginii; sufletul devenit o oglindă perfectă participă la imagine și, datorită acestui lucru, suferă o prefacere"[2]. În poemul Oglinda din volumul Unicorn în oglindă (1975) poetul transmite ideea de eșec: „Iar dacă plec din fața oglinzii/ oglinda mă uită", eul liric se îndoiește de orice: „Nici nu te recunosc măcar". În poezia cu același nume, Oglinda, din volumul Chemarea numelui (1995) se caută identitatea: „Te chem. Dacă nu răspunzi nu voi mai fi./ Dacă te pierd mă vei chema tu oare?" Eul liric își asumă conștiința la realitatea obiectivă, conștientizând trecerea timpului: „Răspunde-mi și va fi o altă lume./ în care sori înalți vor înteți/ un Chip anume și un Gol anume". Se caută salvarea propriei ființe.

În poezia *Fața lui Doi* este din nou prezent simbolul oglinzii. Imaginea „Oglinda a despicat lumea în două" exprimă ideea dedublării destinului uman. În destin, „Toate drumurile se bifurcă" și omul trebuie să aleagă. În monografia sa dedicată poetului, Mircea A. Diaconu menționează faptul că simbolurile: „ușă, prag, oglindă" sunt „simbolurile decisive ale unui imaginar atras de semnificația mistică a unirii prin frângere, a împlinirii prin moarte."[3] Pierdut în reflecțiile oglinzii, poetul își caută identitatea și eul subconștient, pentru a-și contura adevăratul său interior, prins într-o lume în conflict, conștient fiind de defectele sale, dar și de devastările produse la nivel fizic și emoțional de trecerea timpului. El devine un străin în lumea exterioară, unde nu găsește răspunsuri la întrebările existențiale, refugiindu-se, astfel, în interior. Forma supremă a existenței este propria viață, teritorializarea realității materiale într-o carte. Prin deconstruirea realității, poeziile sale devin un loc de căutare spirituală a sensurilor identitatre, unde își construiește propria lume imaginară pentru a-și rezolva conflictele și a răspunde la marile întrebări existențiale.

Un alt simbol întâlnit în poeziile lui Cezar Baltag este *Pragul*. Acesta, în realitate, este unul dintre elementele de arhitectură, care este folosit în limbajul practicilor rituale şi în credinţe. Pragul delimitează spaţiul interior de cel exterior. În dicționarul de simboluri, „prag" semnifică „un spațiu de trecere între exterior (profanul) și interior (sacrul)."[4]

În poezia *Fața lui Doi* din volumul *Unicorn în oglindă*, autorul oferă un repertoriul de precepte și reflexii morale poetizate. Prin metafora „Doi", Cezar Baltag accentuează ideea dezbinării lumii, pragul fiind acel loc de decizie: „... numai pragul,/ ...Cine trece prin el se împarte, fantomele jumătății îl zăresc". Ca semn, simbolul este acceptat prin relaţia cu sensul general abstract al termenului de limită între microunivers şi macrounivers – trecere, devenire, transformare.

Conştiinţa limitei este foarte importantă în mentalitatea tradiţională. Ninimeni nu trăieşte fără a avea această conştiinţă. Fiinţa umană are mai multe limite în devenirea sa, percepute ca

[1] M. Nițescu, 1978: *Răsfrângeri și paradigme*, în *Poeți contemporani, Sinteze critice*, Cartea românească, 1978, p. 129

[2] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri: mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, numere*; traducere de Slăvescu, m., Zoicaș, L., Nicolaiescu, D., ... – Iași, Polirom, 2009, p. 645

[3] M. A. Diaconu, *Cezar Baltag monografie, antologie comentată, receptare critică*, Brașov, AULA, p. 61

[4] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Op. cit.*, p. 754

praguri sau ca vămi pe care are datoria să le depășească pentru a atinge stadiul superior, reprezentat de condiţia supraumană, cea de strămoş.

În cazul acestei poezii, pragul își decodează sensul în relație cu alte două simboluri: *ușa* și *oglinda*. Pentru a trece de la o etapă a vieții la alta, este necesar să treci pragul, să deschizi ușa: „O ușă, nici măcar atât, numai pragul". Poemul propune un cod existențial al admirării reci a marilor taine universale.

Se pare că există mai multe modalități de a crea o legătură ruptă între cer și pământ: mitologie, folclor, senzualitate, ocultism, religie, poezie etc. În volumul *Unicorn în oglindă*, poetul indică de la bun început modul în care ar trebui abordată poezia lui: ca un basm. Potrivit lui Costin Tuchilă, „O bună și o valoroasă parte a poeziei contemporane ar putea fi definită tipologic prin reformularea, reconsiderarea în spirit modern a unor structuri mitice străvechi. Întoarcerea la marile mituri, folclorismul de substanţă, arhaitatea generică răstălmăcită sau numai „simulată", figura mitologică folosită ca pretext pentru meditaţia filosofică – toate acestea formează un cadru larg, cu viziuni şi situaţii interferente. Un cadru larg, spuneam, fiindcă spaţiul balcanic, folosit adesea ca sursă şi motiv, spaţiu al virtualităţilor mitologice, al unor insondabile şi fabuloase performanţe imaginare, devine un spaţiu universal. Regândirea originilor ţine de o profunzime aproape impenetrabilă. Dar tocmai această adâncime este consacratoare, în înţelesul unor puţin perisabile structuri."[5]

Apropierea de vrăji, de formule preluate din folclorul copiilor, de personajele din mitologia greacă și din cea iudeo-creștină este intelectualistă. Soluția căutată este o formulă de reîncântare a lumii pentru a menține viu misterul existenței. În discuție cu Ilie Purcaru, Cezar Baltag menționează: „M-am apropiat de folclor că, în mod paradoxal, aprofundarea lui contrazice părerea comună despre simplitate. Gândiți-vă la folclorul magic[...] este el oare accesibil, poate fi înțeles la modul imediat? Ar fi, însă, nedrept să spunem că spiritul care a creat acest tip de folclor ermetic și esoteric este incapabil să înțeleagă arta modernă. […] M-am apropiat, deci, de folclor, ca să și o justificare propriilor mele opinii despre poezie; și am găsit-o. Mi s-a spus atât că sunt un «cerebral», încât am vrut să demonstrez că și poporul e «un cerebral», că și el e «un abstract».[6]

În poezia *An, dan, dez* din volumul *Madona din dud* (1973) poetul apelează la formule din jocurile copiilor chiar din primele versuri „An, dan, dez, / Zizi, mani, frez". Copiilor le place să inventeze nume cu sonoritate neobișnuită, exotică chiar „Heruvimi, strigați Hosanna/ pentru Sfânta Adulteră/ satana și coțofana/ cu craniu la butonieră./ Mie, ție, sus, jos,/ o ce joc armonios!" Elemente din opera populară reliefează în realitate tema acestei poezii – neliniștea morții. Dar, cu toate acestea, tonul poeziei este unul lipsit de sobrietate „Mă striga umbra mereu:/ cine iese-n locul meu?/ Azi o naștem pe Alcest,/ testimoniumludus este./ En, ten, tin,/ o ce joc sublimm!"

Cezar Baltag este dependent de basme, fapt observat în volumele sale *Unicorn în oglindă, Dialog la mal* și *Madona din dud*. Poetul redă un conținut asemănător unui basm, cu un limbaj poetic concis cu enunțuri seci, dar care aveau un rol irevocabil în transmiterea ideii.

În poezia *Ritual din prag*, din volumul *Unicorn din oglidă* subtitrată – *pattern de basm* – ceea ce ar însemna un model specific basmului, Cezar Baltag accentuează felul cum iese din modelele tradiționale pentru a-și revela frământările, temerile prin sugestii și ambiguități: „Dacă vreunul din noi / nu se / va întoarce / iar copacul lui se va usca / atunci... // Ca albinele fagurul, / razele / mă împresoară // Iată / îți dau năframa aceasta / și când vei vedea îe ea trei / picături de sânge, atunci... / Chipul / umbrei tale / pe cer văzându-l / și ca iarba chemarea / nu de la oameni / venind..."

O altă poezie din același volum și subtitrată la fel este În Illo Tempore care chiar de la titlu face trimitere spre basm denumind timpul în care zeii au creat lumea (Marele Timp). Acest text poetic păstrează în sine particularitățile basmului „Unde / timpul și numele // Într-o zi / cât

[5] https://costintuchila.wordpress.com/category/cezar-baltag/ (consultat 10.06.2022).

[6] Ilie Purcaru, *Poezie și politică*. Convorbiri cu..., Editura Albatros, 1972, p. 127-140.

alții într-un an", „Și dacă văzu că nu are încotro: / - Mă duc eu, tată" accentuând imposibilul, micșorând esența sa, la adevărata cunoaștere „Iar eu am încălecat pe o șea / și v-am spus".

Înrădăcinat în basme este și poemul *Fata din dafin* inclus în placheta de cărți *Unicorn în oglindă*. În această operă fata este un personaj de basm ce iese din arborele de dafin „Ea trece ca o corabie / cu catargele evaporate / naufragiază pe o mare de camfor / de unde / nu se mai poate întoarce". Poetul prezintă aici cele două tărâmuri: magic și real, dafinul simbolizând nemurirea. Fata ajungând în lumea reală pierde drumul înapoi, pe tărâmul magic. Autorul evocă simboluri sacre: *corabia* din care coboară simbolizând Arcul lui Noe, o comoară de mare valoare pe timpul potopului, simbol al mântuirii, dar care evocă ideea de securitate. *Corabia* este imaginea vieții, omul fiind în centrul ei menit să-și aleagă drumul vieții.

În strofa a doua „Nervii ei sunt raze, inima ei / e un pod de lemn / împrejurul ei e o secetă / Înăunrul ei e o fântână. / În fântână doarme un șarpe. / Din fruntea șarpelui doarme o stea./" simbolurile asociate sunt: *raze, fântână, șarpe*. *Razele* semnifică lumină, semnul cunoașterii care ar simboliza viața, fericirea dată de Dumnezeu. *Lemnul* – înseamnă căldură, înțelepciune, *fântâna* ar semnifica viață, tinerețe veșnică. Șarpele, în poezia aceasta, are un simbol dublu, el este în stare să destăinuiască înțelepciunea, dar el „doarme".

Cocoșii, un alt simbol, avertizează fata că este timpul de întoarcere pe tărâmul magic „Ea aude cântând cocoșii / departe / În scoarța copacilor // Auzul ei e o iederă/ genele ei foșnesc / ea aprinde o gură de frunze / vorbele ei sunt vrăbii: // Deschide-te, Dafine, deschide-te, Dafine, deschide-te/ Dafine // Dar Dafinul nu o mai aude // Și ea trece ca o corabie / cu pânzele evaporate / naufragiază pe o mare de camfor / de unde / nu se mai poate întoarce.". Cocoșii simbolizează trecerea ireversibilă a timpului, dacă n-ai realizat sarcina, n-ai reușit – ai pierdut. Cocoșii vestesc apariția soarelui apărând de duhurile nopții, de timpul reîntoarcerii.

Prin folclor, basme, jocuri poetul aspiră crearea armoniei pentru echilibra nervozitatea creată de neînțelegeri, asemeni unui joc care are mai multe reguli, dar oricum se pot propune și alte variante. Într-o poezie, la fel există jocul cuvintelor care propune mai multe sensuri, mai multe idei.

Cezar Baltag construiește prin deconstructivism, folosind poezia pentru a interpreta și elucida existența. Poeziile sale devin o organizare verbală corespunzătoare unui conținut spiritual. Poezia sa nu prezintă o finalitate, ci o rătăcire pentru răspunsuri, o căutare a identității adevărate, o devenire continuă. El reciclează elementele tradiționalismului prin tehnica postmodernistă a colajului și îmbogățește limbajul poetic prin conotații și emoții noi.

Astfel putem concluziona că Cezar Baltag creează un univers liric în care legăturile mistice dintre material și lumile spirituale sunt esențiale. Poetul face o pledoarie aproape tradiționalist-sămănătoristă a reîntoarcerii la rădăcini, la folclor, la origini, pentru a re-crea legăturile rupte de asediul modernității.